

Rajavartiolaitoksen esikunta
Oikeudellinen osasto

04.09.2023

Oikeusministeriö

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 5.5.2023 (VN/24963/2022)

Lausunto; Rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistio

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää tärkeänä työryhmän tekemää seikkaperäistä työtä sen selvittämiseksi, miten rikostorjuntaprosessia voitaisiin sujuvoittaa. Osalla ehdotuksista ei ole niin laajaa vaikutusta Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan osalta kuin mitä niillä on poliisin rikostorjuntaan muun muassa siksi, että Rajavartiolaitoksen esitutkintatoimivaltuus on rajoitetumpi kuin poliisilla ja että päivittäisrikollisuuden suuri massa ei koske Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa vastaavasti kuin poliisin rikostorjuntaa. Esitysten yhteisvaikutukset parantaisivat toteutuessaan erityisesti poliisin tutkinnan edellytyksiä päivittäisrikosten suuren volyymin takia.

Rajavartiolaitoksen esikunta lausuu vain niistä kohdista, joilla on selkeämpi kosketuspinta Rajavartiolaitoksen suorittamaan esitutkintaan. Ehdotukset perustuvat rikosprosessiketjun viranomaisten käytännön työssä havaitsemiin tarpeisiin tai puutteisiin ja on tarkoitettu keskustelunavauksiksi ja kehittämisen pohjaksi. Konkreettisemmin asioihin voidaan ottaa kantaa siinä vaiheessa, kun esivalmistelun pohjalta tullaan käynnistämään kutakin ehdotusta koskeva varsinainen säädösvalmistelu ja muu kehittäminen.

1. Esitutkintaprosessia koskevat kehittämissuositukset

Perusteluvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuissa

Rajavartiolaitoksen esikunta tukee esitettyjä ratkaisuja. Valtakunnalliset fraasimallit nähdään yhtenä mahdollisuutena kehittää myös Rajavartiolaitoksen tekemien tutkintojen laatua sekä asianosaisten ja esitutkintaviranomaisten oikeusturvaa.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Rajavartiolaitoksen esikunta tukee esitettyjä ratkaisuja, joiden mukaan esitutkintaan liittyvät ilmoitukset voitaisiin tehdä etukäteen kirjallisesti esimerkiksi sähköpostilla. Vaikkakin niiden tuleminen ymmärretyiksi jouduttaisiin käsittelemään edelleen myös suullisesti, niin ennakkollinen ilmoittaminen kirjallisesti nopeuttaa oikeuksien läpikäymistä ja osaltaan varmistaa, että ne tulevat ymmärretyiksi oikein. Tilanne Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa on hieman erilainen verrattuna poliisissa tehtävään esitutkintaan, sillä valtaosassa Rajavartiolaitoksen tutkintoja kuultavat puhuvat äidinkielenään jotakin muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia. Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittamiseen liittyvien asioiden hoitamista on kuitenkin mahdollista edistää ennakkoon hyvin valmistelluilla lomakkeilla, mikä säästäisi myös tulkkaukseen käytettäviä resursseja mahdollisesti merkittävästikin.

2. Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuhteet

Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Rajavartiolaitoksen esikunta tukee esitettyjä ratkaisuja ja erityisesti sitä, että sakkomenettelyn uudistus tehdään kokonaisuudistuksen muodossa, jolloin nykyinen hyvin monimutkainen kokonaisuus tulisi kaikkien näkökulmasta selkeämmäksi. Nykyinen menettely on mietinnössä kuvatulla tavalla haastava niin asianosaisille kuin esitutkintaviranomaisellekin. Myös sakkomenettelyn laajentamista koskemaan uusia Rajavartiolaitoksen tutkintavastuulla olevia asioita kannatetaan. Tämä edellyttää kuitenkin myöhemmin tehtävää erillistä tarkastelua, mitä asioita sakkomenettelyyn voitaisiin sisällyttää.

Suppea esitutkinta

Rajavartiolaitoksen esikunta tukee ehdotusta, että suppean esitutkinnan käyttömahdollisuuksien laajentamista selvitetäisiin. Rajavartiolaitos on omassa toiminnassaan pyrkinyt hyödyntämään nykyisiä mahdollisuuksia suppeaan esitutkintaan, esimerkiksi merellisessä toimintaympäristössä, mutta kannattaa laajentamismahdollisuuksien selvittämistä osana rikosprosessin sujuvoittamisen kehittämistä.

Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit ja Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

Rajavartiolaitoksen esikunta kannattaa ehdotuksia. Nämä asiat korostuvat erityisesti Rajavartiolaitoksen tutkinnoissa, joissa asianosaiset ovat usein ulkomaalaisia, joilla ei ole pysyvää oleskelupaikkaa Suomessa tai välttämättä edes oleskeluoikeutta Suomessa. Rikosprosessi tulisi pyrkiä saattamaan aina valmiiksi ennen

kuin asianosainen poistuu tai poistetaan Suomesta, sillä sen jälkeen lähes kaikki toimenpiteet muuttuvat huomattavasti vaikeammiksi tai jopa mahdottomiksi toteuttaa, mistä syystä rikosvastuun toteuttaminen ei kaikissa tapauksissa enää onnistu.

4. Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuositukset

Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

Rajavartioloitoksessa on varsin vähän kokemusta syyteneuvottelun käyttämisestä rikosasioissa. Näissä tapauksissa syyteneuvottelu ei ole tuottanut sen kautta tavoiteltuja hyötyjä, sillä muistiossa esitetyllä tavalla syyteneuvottelumahdollisuuden on päädytty vasta esitutkinnan valmistuttua, jolloin esitutkintaviranomainen jo on käyttänyt tutkintaan runsaasti resursseja. Jotta syyteneuvottelu hyödyttäisi resurssien säästämisen näkökulmasta kaikkia rikosprosessiin osallistuvia viranomaisia, tulisi sen mahdollinen käyttäminen huomioida laajemmin jo esitutkinnan alkuvaiheissa. Siksi Rajavartioloituksen esikunta kannattaa sitä, että syyteneuvottelumenettelyä kehitetään ehdotetulla tavalla ja sen käyttöalaa laajennetaan.

5. Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

Rajavartioloituksen esikunta puoltaa sen ehdotuksen nopeaa jatkovalmistelua, että hallinnollisten seuraamusten käyttöalaa laajennettaisiin. Tällä kehittämisellä voitaisiin saavuttaa merkittäviäkin prosessuaalisia hyötyjä riippuen siitä, miten laajasti rikosprosessin sijasta voitaisiin siirtyä hallinnollisten seuraamusten määräämiseen ja minkälaisessa prosessissa rangaistusluonteinen hallinnollinen seuraamusmaksu määrättäisiin.

6. Rikosprosessia tuomioistuimessa koskevat kehittämissuositukset

Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Rajavartioloituksen esikunta toteaa, että esitutkintoihin liittyen kirjallista menettelyä käytetään tällä hetkellä vähän. Kirjallinen menettely soveltuisi Rajavartioloituksen tutkittavien rikosten osalta parhaiten esimerkiksi vesiliikennejuopumus-tapauksiin sekä tiettyihin ulkomaalaisten henkilöiden tapauksiin, joissa rikoksesta epäilty poistuu Suomesta ennen tuomioistuimen käsittelyä. Rajavartioloituksen esikunta tukee työryhmän muistiossaan esittämiä näkemyksiä.

7. Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämissuositukset

Pääkäsitellyn ulkopuolella ennakkolisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää muistiossa esille tuotuja ratkaisuja tärkeinä ja kannattaa näiden mahdollisuuksien käyttöalan laajentamista. Rajavartiolaitoksessa tätä mallia on pyritty hyödyntämään mahdollisuuksien rajoissa jo aikaisemmin tapauksissa, joissa todistaja tai asianomistaja on ulkomaalainen, jolla ei ole asuinpaikkaa Suomessa, tai joka on poistumassa tai jota ollaan poistamassa Suomesta ulkomaille. Ulkomaalaisten henkilöiden tavoittaminen prosessin myöhemmissä vaiheissa voi usein olla lähes mahdotonta tai ainakin se vaatii paljon aikaa.

10. Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuositukset

Tehokas esitutkintayhteistyö ja yhteinen sähköinen alusta

Rajavartiolaitoksen esikunta pitää erityisen tärkeinä ehdotuksia, joiden avulla esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välistä esitutkintayhteistyötä voidaan tehostaa ja sujuvoittaa sekä digitalisoitumisen käyttömahdollisuuksia viranomaisten yhteisissä prosesseissa muutenkin edistää. Tämä edellyttää muun muassa syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistä sähköistä yhteistyöalustaa esitutkinnan aikaiseen materiaalihallintoon, tiedonsiirtoon ja yhteydenpitoon.

Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Rajavartiolaitoksen esikunta tukee kaikkia digitalisaation ja sähköisten ratkaisujen hyödyntämiseen tähtäviä ratkaisuja. Asiassa on kuitenkin huomioitava, että sähköisiä järjestelmiä ei tulisi rakentaa ainoastaan Suomi.fi -palvelun (tai vastaavien palveluiden) varaan, sillä iso osa Rajavartiolaitoksen esitutkintojen asianosaisista on ulkomaalaisia, jotka eivät kyseistä järjestelmää käytä tai kykene käyttämään. Keskeinen haaste Rajavartiolaitoksen asianosaisilla olisi monissa palveluissa vaadittava vahvan tunnustautumisen käyttäminen.

Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö
Kontra-amiraali

Markku Hassinen

Rikostorjuntayksikön päällikkö
Komentaja

Tomi Kivenjuuri

**Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Rajavartiolaitos 04.09.2023 klo 16:06.
Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.**

JAKELU

Oikeusministeriö

TIEDOKSI

RVLE / Oikeudellinen osasto, Raja- ja meriosasto
OM / Miia Ljungqvist